

ergo ut semper fiat mutatio totius qualitatis mediæ, et veluti mistæ, in aliam confectam ex diversa mistione. Consequens autem esse falsum patet, quia oportebit vel illam mutationem non esse continuam, quod est contra veritatem et experientiam, ut sequenti disputatione dicemus; vel certe oportebit in successione talis mutationis infinitas qualitates medias mutari, quia in quolibet instante qualitas media aliter se habet, et non per intentionem vel remissionem; ergo per mutationem unius qualitatis in aliam. Hoc autem ultimum consequens est etiam impossibile, ut ostendemus in simili latius disp. sequente, sect. 1.

6. *Ratio a priori conclusionis.* — Ratio autem a priori sumenda est, destruendo fundamentum contrariæ sententiæ, quia non est necesse ut omnia contraria sese mutuo expellant ex vi suarum rationum essentialium præcise sumptarum, quia neque Aristoteles id dixit in 10 Metaph., ubi citatur; neque experientia, aut aliqua ratio probabilis ostendit hanc esse contrariorum naturam. Aristoteles enim, loco citato, solum dicit contraria debere maxime distare sub eodem genere, et sese mutuo expellere ab eodem subjecto, ex quo recte sequitur formalem contrarietatem esse inter aliquas formas essentialiter differentes; non tamen sequitur habere formalem repugnantiam ex præcisis entitatibus essentialibus, in quocunque gradu remisso existant. Possunt ergo inter se repugnare quoad excessum latitudinis vel intensio- nis, etiamsi in inferioribus gradibus non repugnent. Potestque in qualitatibus physicis hoc declarari, quia qualitates contrariæ respiciunt idem subjectum secundum eandem capacitatem. Nam, licet aliqui (ut Javellus, 40 Met., quæst. 43), dicant subjectum non esse susceptivum contrariorum, nisi secundum diversam capacitatem et dispositionem, id tamen non est verum, per se et generaliter loquendo, de sola potentia receptiva contrariorum ut sic, ut patet de voluntate, superficie, etc. Constareque potest ex eis quæ supra, disputatione decima quarta, dicta sunt de causa materiali accidentium. Hæc ergo capacitas subjecti extenditur ad certam graduum latitudinem, quæ impleri potest, vel per unam tantum qualitatem, si perfecte intensa sit, vel ex admistione plurium in gradibus remissis. Atque ita fit ut possint formæ habere contrarietatem et repugnantiam secundum intensos gradus, in quibus

latitudinem excedunt, licet in remissioribus possint esse simul.

7. Hinc etiam sequitur, interdum posse contraria esse simul in gradibus remissis æqualibus, qui ad implendam latitudinem sufficiant; interdum vero in inæqualibus; et aliquando posse excedere unum contrariorum, interdum aliud, cum prædicta proportionem, quæ latitudinem impleat, et non excedat. Unde obiter etiam solvitur ratio quædam quæ objici solet; nam si, verbi gratia, albedo ut quatuor et nigredo ut quatuor possunt esse simul in eodem subjecto, ergo color rubeus et viridis poterunt esse simul in pluribus gradibus, vel in summo, quia media minus se opponuntur quam extrema. Negatur enim consequentia, quia subjectum non est capax nisi tantæ latitudinis coloris ex quibuscunque gradibus impleatur. Unde, licet colores mediis minus distent in natura, tamen quantum ad coexistentiam in subjecto, non minus repugnant quoad gradus intensos.

Objectiones contra datam resolutionem.

8. Dices: si contraria sunt simul hoc modo, ergo simul denominantur subjectum; ergo simul erit calidum et frigidum; at ex denominationibus contrariis inferuntur contradictoriæ. Et confirmatur, quia si hujusmodi qualitates possunt esse simul, etiam motus, qui ad illas tendunt, usque ad tales gradus, quia non est major contrarietas inter motus quam inter terminos.

Quomodo contrariæ formæ simul denominantur.

9. Circa principale argumentum, Capreolus, Javellus, et alii, laborant, ut omnino defendant utramque qualitatem contrariam non denominare subjectum, quia putant ex denominationibus contrariis necessario inferri contradictorias. Sed in hoc cavenda est æquivocatio, ne sit contentio in verbo denominationi verbali (ut sic dicam), quæ consistit in usu nostræ locutionis et impositionis nominum. Et sic verum est, nos non vocare simpliciter tale nisi a forma prædominante, et quia non possunt ambæ formæ contrariæ prædominari, ideo denominatio semper est una tantum. Quam quidem denominationem, quando formæ sunt æquales, nos non sumimus ex una vel altera forma, sed ex tali conjunctione utriusque; ita ut licet denominatio in

verbis sit simplex, in re sit quasi collectiva. Ut cum dicimus aquam esse tepidam, perinde est ac si diceremus esse affectam frigore ac calore cum quadam æqualitate. Hanc autem æqualitatem vel excessum nos non mensuramus ex re ipsa, sed ex sensu nostro, vel activitate. Unde aquam interdum vocamus simpliciter calidam, licet forte in re plus habeat frigoris quam calor, quia calor magis agit et sentitur. Alio modo intelligi potest denominatio realis, id est, quæ in re ipsa existit ex vi adhæSIONIS formæ ad subjectum, et posset proprio conceptu et nomine significari. Et hoc sensu verum est duas formas contrarias, eo modo quo sunt simul, duas dare denominationes, quia duos habent effectus formales, qui propriis nominibus possunt significari; licet de facto non sint imposita incomplexa nomina, quæ illos significant, tamen complexe dicere possumus, idem esse calidum ut sex, et frigidum ut duo, vel quid simile. Hæc tamen denominationes non inferunt contradictorias, quia revera non sunt contrariæ; nam, licet dicantur sumi a formis contrariis quasi materialiter, non tamen formaliter ut contrariæ et repugnantes sunt.

Motus ad contrarias qualitates quando possint esse simul.

10. Ad confirmationem respondet Javellus supra, motus contrarios acquisitivos non posse esse simul; si vero unus sit acquisitio, alius amissio, posse esse simul. Sed non bene respondet. Quia si acquisitio et amissio sint ejusdem qualitatis et secundum idem seu eandem partem subjecti, non possunt esse simul, quia privative opponuntur, ut intensio et remissio calor. Si vero sint acquisitio et amissio contrariorum qualitatum, ut intensio frigoris, et remissio calor, de quibus ipse loquitur, sic non sunt motus contrarii, sed potius quasi partiales mutationes componentes unam integram transmutationem, per recessum ab uno termino, et accessum ad alium. Neque de his procedit argumentum, sed de motibus acquisitivis contrariorum terminorum. De quibus etiam, si cum proportionem loquamur, non potest absolute negari quin eo modo, quo termini possunt esse simul, possint etiam esse ipsi motus acquisitivi, usque ad gradus remissos.

11. Duobus itaque modis potest se habere subjectum talium mutationum: primo, ut sit plene affectum tota latitudine graduum contrariorum qualitatum, ut, verbi gratia, quod

habeat sex gradus calor, et duos frigoris, vel in alia simili proportionem; et tunc impossibile est simul moveri motibus acquisitivis illarum qualitatum, quia statim subjectum excederet latitudinem, et inciperet habere illas qualitates ultra gradus remissos. Secundo potest intelligi subjectum non habens plenam illam latitudinem, ut si omnino careat frigore et calore, vel habeat aliquid calor, et nihil frigoris, aut e contrario. Et tunc nihil repugnat tale subjectum simul moveri ad utramque formam illam usque ad obtinendam plenam latitudinem graduum concurrentem ex gradibus remissis utriusque formæ, idque convincit argumentum factum, quia non est major contrarietas inter mutationes, quam sumatur ex terminis.

12. Neque est verum quod Javellus objicit, tantam esse oppositionem inter has mutationes ad contrarios terminos in esse remisso, quanta est inter motum et quietem respectu ejusdem termini; nam motus et quies opponuntur privative; illæ autem mutationes in rigore non opponuntur, quia termini contrarii in esse remisso ut sic vere ac formaliter contrarii non sunt. Unde cum Aristoteles negat, in 5 Physic., motus contrarios posse esse simul, loquitur proprie ac formaliter de contrariis, quatenus veram oppositionem habent; sicut etiam in universum negat contraria posse esse simul, quod intelligendum est secundum eum statum, in quo vere sunt contraria.

13. Atque hinc colligimus, quando termini mutationum ita se habent ut in nullo gradu possint esse simul, tunc etiam mutationes contrarias in nullo gradu fieri posse simul in eodem subjecto. Exemplum sumere possumus ex motu locali; nam quia idem corpus non potest esse simul in duobus locis, nec secundum se totum, nec secundum eandem partem, ideo non potest moveri simul motibus contrariis secundum totum, aut secundum eandem partem. Anima vero rationalis, quæ informat diversas partes, simul potest cum illis moveri motibus aliquo modo contrariis, quia simul esse potest tota in diversis locis partialibus. Et consimili ratione existimo, actiones animi vitales et immanentes contrarias, simul esse non posse etiam in gradibus remissis, quia actus ipsi vitales quoad hoc majorem habent repugnantiam, quam aliæ qualitates physicæ, vel quam ipsi habitus, propter intrinsecum et actualem modum efficiendi quem habent, et quia unus

actus actualiter destruit objectum alterius. Nec refert quod interdum potest homo trisitari ac delectari, quia, ut notavit Alexan., lib. 1 Natur. quæst., in 12, et ex illo Zimara, in Tabula, verbo *Contraria*, et D. Thom., 3 p., quæst. 84, art. 9, ad 2, hi actus vitales non sunt contrarii, nisi sint de eodem objecto; nemo autem simul tristatur et gaudet de eodem objecto, formaliter loquendo, sed de diversis, quod latius notavi et explicui in 1 tom. tertiæ partis, disp. 38, sect. 3.

Satisfit fundamentis contrariæ sententiæ.

14. *Qualitates mediæ compositæ, an simpliciter.*—Fundamentum igitur principale contrariæ sententiæ solutum jam est. Ad secundum vero argumentum, quod est de qualitatibus mediis inter extreme contrarias, respondetur, verum esse interdum qualitatem mediam esse vere ac per se unam, in qua non sunt contraria formaliter in esse remisso, sed tantum virtualiter. Et probabile est huiusmodi esse colores medios, rubeum, viridem, etc., quia revera sunt propriæ species coloris. Et fortasse de his loquitur Commentator, 4 Metaphys., text. 27, ubi ait, contraria habentia medium, esse in medio in potentia, non in actu, id est, virtualiter, et non formaliter; statim enim adhibet exemplum de albedine et nigredine, ut sunt in colore medio. Quod expresse declarat 10 Metaphys., text. 7, dicens: *Non debet aliquis dicere, quod colores componuntur ex duobus, scilicet albo et nigro*, nempe formaliter. Et eodem modo posset exponi D. Thom., in 3, dist. 14, art. 2, quæst. 3, ad primum, cum ait: *In minus albo non est aliqua nigredo, sed albedo minus intensa*. Quamquam ibi potius videatur loqui formaliter de minus albo ut sic, quod per se nec colorem medium, nec nigredinem requirit, sed albedinem remissam. Itaque non negamus quin aliquando medium inter contraria esse possit vere unum, et virtute tantum continens extrema, et non formaliter, etiam in esse remisso, non quia repugnet omnia contraria sic esse simul, sed quia in aliquibus mediis qualitatibus fit perfecta mistio, per transmutationem extremorum in unum medium virtute continens extrema. Hæc autem mistio non potest fieri semper in omnibus contrariis, sed solum imperfecte per formalem conjunctionem utriusque contrarii in esse remisso, ut de tepiditate ex frigore et calore composita ostensum est. Et in habitibus animæ id etiam est manifestum; non enim co-

lescit unus simplex habitus ex vitio et virtute oppositis in esse remisso. Cur autem in quibusdam contrariis detur simplex medium virtute tantum continens extrema, in aliis vero minime, ex propriis rationibus diversarum qualitatuum nascitur, non vero ex generali oppositione contrariorum. In quo autem ordine ponendum sit temperamentum, quod erat aliud exemplum tactum in illo argumento, parum nostra refert; nam, quaecumque illud sit, non inde fit qualitates contrarias nunquam posse esse simul in esse remisso. Mihi tamen probabilis est, temperamentum non esse unam simplicem qualitatem, sed mistionem imperfectam, seu collectionem primarum qualitatuum in esse remisso cum certa proportione, ut est communior sententia philosophorum in lib. 1 de Generatione, cap. 10, et 4 Meteor., cap. 1. Quibus locis Aristoteles huic favet sententiæ; et aperte D. Thom., 1 part., quæst. 76, art. 4, ad 4, et Quodlib. 1, art. 6, ad 3, ex quibus testimoniis etiam confirmatur superior sententia a nobis posita.

De potentia Dei absoluta, quæ contraria possint esse simul.

15. Ultimo loco dicendum superest, an de potentia absoluta possint contraria esse simul in esse intenso. Nam Javellus et alii videntur hoc virtute negare, dum aiunt, ex huiusmodi contrariis inferri necessario contradictionem. Sed revera non infertur, etiamsi illud miraculum admittatur de potentia absoluta. Quia, ut supra dicebam, unum contrariorum non habet immediatam ac formalem oppositionem negativam cum alio, sed eam infert mediate, quatenus effectus unius est naturaliter incompossibilis cum effectu alterius, quam incompossibilitatem potest Deus impedire, et simul conjungere utrumque effectum positivum in eodem subjecto, ita ut in re simul sit calidum ut octo, et frigidum ut octo. Et tunc in ordine ad divinam potentiam affirmatio unius non infert negationem alterius.

16. Erit autem tum quæstio solum de verbali denominatione, an illud subjectum appellandum sit calidum, vel frigidum, aut neutrum; posset enim imponi nomen quod collectionem utriusque comprehenderet. Itaque, generatim loquendo, non invenio in hoc contradictionem ex præcisa ratione contrarietatis, quia, licet hæc contrariæ qualitates ex sua natura sint aptæ se expellere, non tamen est contra essentialiam earum, quod Deus

SECTIO I.

Utrum qualitas intensibilis et remissibilis, sit in se indivisibilis, vel composita ex gradibus entitatis.

impediat ne illa aptitudo in actum reducat. Sicut etiam naturaliter repugnat duo corpora esse simul in eodem loco, et tamen Deus vincit illam repugnantiam, et simul illa constituit. Idem ergo potest facere in qualitatibus contrariis, etiam quoad gradus repugnantes. Atque ita tenet Palud., in 3, d. 15, q. 2. Qui etiam de actibus vitalibus contrariis idem sentit. Ego vero semper illos excipio, propter contradictionem quam includunt ex parte objectorum, eo quod unus destruat formale objectum alterius, ut latius explicui in citato loco tertiæ partis, in 1 tomo, disput. 38, sect. 3. Quibus nihil addendum occurrit; neque ibi dicta hic repetere necessarium est.

DISPUTATIO XLVI.

DE INTENSIONE QUALITATUM.

Hæc est secunda proprietas qualitatis, quam declarare hoc loco proposuimus, quia etiam natura sua abstrahit a materia, et in rebus spiritualibus inveniri potest. Est autem circa nomen intensionis advertendum, duobus modis accipi posse. Primo et maxime usitato pro mutatione illa, per quam eadem qualitas magis ac magis in eodem subjecto secundum eandem partem seu entitatem subjecti perficitur. Dico autem, *eadem qualitas*, ut secludam augmentum per additionem novæ qualitatis omnino distinctæ, quia de hoc satis dictum est in disputatione de habitibus. Dico etiam, *secundum eandem partem*, ut distinguam intensionem ab extensione, quæ fit per additionem partium qualitatis in diversis partibus subjecti, estque ejusdem rationis cum augmento quantitatis; unde non est propria qualitatuum, sed communis aliis formis materialibus, seu quantitativis. Alio modo sumi potest intensio pro latitudine seu modo entitatis formæ intensibilis et remissibilis, ratione cujus est capax illius mutationis, quæ intensio etiam nominatur. Hoc igitur loco agimus præcipue de intensione hoc posteriori modo; nam tota hujus materiæ difficultas consistit in explicanda hac latitudine vel modo talis formæ, ratione cujus potest majorem vel minorem effectum formalem subjecto conferre. In hoc ergo præcipue insistendum est; nam hoc explicato facile reliqua expedientur, quæ ad modum ipsius productionis seu mutationis pertinent; ac tandem explicabimus quo modo hæc conditio sit propria qualitati.

XXVI.

Prima sententia asserens qualitates, etsi intensionem recipiant, esse indivisibiles.

3. Hoc supposito, difficultas est in quo consistat hæc latitudo intensiva qualitatis, et quo

48